

Beata Wojciechowska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

CHRZEST MIESZKA I – OKOLICZNOŚCI I ZNACZENIE

W IX i X wieku ziemie polskie leżały na obrzeżach cywilizacji zarówno łacińskiej, jak i greckiej. Jeszcze Gall Anonim na początku XII wieku trafnie obserwował, iż „kraj Polaków oddalony jest od szlaków pielgrzymich i mało komu znany poza tymi, którzy za handlem przejeżdżają na Rus”¹. Około połowy X wieku sytuacja geopolityczna ziem polskich zaczęła ulegać zmianom, które prowadziły do wyjścia z izolacji i umocnienia rodzimej dynastii Piastów. Jej pierwszym, poświadczonym źródłowo przedstawicielem, był Mieszko I². Pochodził on z kilkupokoleniowej dynastii książęcej, której początki sięgały ostatniej ćwierci wieku IX. Jego ojcem był Ziemomysł, dziadem

1 Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, s. 10.

2 Na temat Mieszka I ukazało się wiele monografii oraz artykułów. Do najważniejszych należy zaliczyć: S. Zakrzewski, *Mieszko I jako budowniczy państwa polskiego*, Warszawa 1921; Z. Wojciechowski, *Mieszko I i powstanie państwa polskiego*, Toruń 1935; S. Kętrzyński, *Polska X–XI wieku*, Warszawa 1961, s. 5–288; H. Łowmiański, *Początki Polski*, t. 5, Warszawa 1973, s. 505–618; G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 1–2, Poznań 1987–1988; J. Strzelczyk, *Mieszko Pierwszy*, Poznań 1992; D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego*, Poznań 2013; K. Ożóg, 966. *Chrzest Polski*, Kraków 2015.

Lestek, a pradziadem Siemowit. Stworzyli oni podstawy silnej organizacji państwowej nad Wartą, ze stolicą w Gnieźnie³.

Nie znamy daty urodzenia ani rozpoczęcia panowania przez Mieszka. Przymuszczalnie przyszedł na świat między 920 a 940 rokiem. Władzę w państwie przejął na początku lat sześćdziesiątych x wieku. Pierwsze wiadomości o Mieszku wyraźnie wskazują, że jego państwo weszło w krąg zainteresowań sąsiadów: Niemiec, Czechów i Wieleców (plemion połabskich między środkową Łabą a dolną Odrą). Najprawdopodobniej u progu swych rządów Mieszko panował nad Polanami i Mazowszanami oraz rozpoczął podbój Pomorza, ścierając się tam z groźnymi Wielecami. Widukind, mnich benedyktyński z klasztoru w Nowej Korbei, w *Dziejach saskich* odnotował, iż w 963 roku Wieleci, wspierani przez saskiego wielmożę Wichmana, pokonali w dwóch bitwach Mieszka i zabili jego, nieznanego z imienia, brata⁴.

Zagrożenie ze strony Wieleców skłoniło księcia piastowskiego do szukania sprzymierzeńców. Zbliżenie do Czech stwarzało jednocześnie okazję do nawiązania dobrych stosunków z cesarstwem. Zawarcie sojuszu z księciem czeskim Bolesławem Srogim nastąpiło w 965 roku i zostało przypieczętowane małżeństwem Mieszka z córką Bolesława, Dobrawą. W roku następnym książę przyjął chrzest.

Najstarsza spuścizna dziejopisarska odnosząca się do małżeństwa i chrztu Mieszka jest niezwykle lakoniczna. W *Roczniku kapituły krakowskiej*, spisany około 1266 roku, podano: DCCCCLXV *Dubrouka ad Meskonem venit* (Dąbrówka przybyła do Mieszka); DCCCCLXVI *Mesco dux Poloniae baptizatur* (Mieszko, książę Polski został ochrzczony)⁵. Skąpe przekazy źródłowe

3 Zob. J. Banaszkiewicz, *Tradycje dynastyczno-plemienne Słowiańszczyzny północnej*, w: *Ziemia polskie w x wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków 2000, s. 261–277; J. Strzelczyk, *Polska w strukturze geopolitycznej Europy*, w: *Ziemia polskie w x wieku*, s. 35–52; A. Buko, *Małopolska „czeska” i Małopolska „polańska”*, w: *Ziemia polskie w x wieku*, s. 143–168.

4 Zob. *Widukindi monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxoniarum libri tres*, ed. P. Hirsch, Hannoverae 1935, s. 41 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, t. 60).

5 Zob. *Rocznik kapituły krakowskiej*, red. Z. Kozłowska-Budkowa, w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarze*, red. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978, s. 43 (*Monumenta Poloniae Historica. Series nova*, 5).

dotyczące chrztu, jego genezy i okoliczności wyjaśniano wieloma przypuszczeniami i hipotezami. Thietmar, biskup merseburski (975–1018), autor kroniki spisanej w latach 1012–1018, a także najstarsi polscy kronikarze podkreślali rolę Dobrawy, wskazując na jej spryt i upór, mający nakłonić męża do przyjęcia nowej wiary⁶. Dariusz A. Sikorski nie wyklucza, iż małżeństwo z Dobrawą przyczyniło się do poznania przez Mieszka głównych założeń chrześcijaństwa, a jej wpływ doprowadził do konwersji, bez kalkulacji o charakterze politycznym⁷.

Niektórzy historycy natomiast dopatrywali się zagrożenia kościelnego i politycznego ze strony ottońskich Niemiec⁸. Henryk Łowmiański uznał, iż należy łączyć klęskę z 963 roku z chrztem Mieszka. Przyjęcie chrztu miało być następstwem układu pokojowego władcy Polan z cesarstwem⁹. Sugerowano, iż w wyniku klęski Polan w 963 roku, a także z powodu planu Ottona I utworzenia arcybiskupstwa w Magdeburgu nad Łabą i podporządkowania mu biskupstw położonych na terenach słowiańskich, Mieszko miał podjąć decyzję o przyjęciu chrztu za pośrednictwem Czech. Tezę tę zakwestionował Władysław Abraham, podkreślając wczesny etap organizacji Kościoła czeskiego, który nie miał możliwości przeprowadzenia szerszej akcji misyjnej¹⁰. Towarzysząca Dobrawie niewielka grupa duchownych była pomocna w posłudze duchowej księżnej czeskiej i dworu, ale nie była przygotowana do dużej misji chrztu władcy i jego otoczenia, a następnie poddanych. Gerard Labuda uważał, że misję tę wzmocniono duchowymi z kręgu bawarskiego¹¹. Przyjęcie nowej wiary ułatwiało księciu polańskiemu

6 Zob. *Kronika Thietmara*, przeł. M. Z. Jedlicki, posł. K. Ożóg, Kraków 2002, ks. 4, 56, s. 82–83; Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, opr. M. Plezia, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989, ks. 1, 5, s. 18–19; Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przeł. i opr. B. Kürbis, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, ks. 2, 8, s. 49–50.

7 Zob. D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego*, s. 97–98 i nn.

8 Zob. Z. Wojciechowski, *Polska nad Wisłą i Odrą w X wieku: studium nad genezą państwa Piastów i jego cywilizacji*, Katowice 1939, s. 47, nn.

9 Zob. H. Łowmiański, *Początki Polski*, dz. cyt., s. 586–588.

10 Zob. W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Wodzisław Śląski 2009, s. 101–110.

11 Zob. G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t.1, s. 443–455; G. Labuda, *Jakimi drogami przyszło do Polski chrześcijaństwo*, „Nasza Przeszłość” 69 (1988), s. 68–78;

poruszanie się w układzie politycznym, w którym istotną rolę odgrywało cesarstwo i Czechy.

Oprócz motywów zewnętrznych nie należy lekceważyć pobudek osobistych Mieszka, który być może dostrzegał w chrześcijaństwie korzyści płynące dla niego. Niewątpliwym atutem była pozycja władcy, osadzona w ideologii chrześcijańskiej, legitymizująca pochodzenie władzy od Boga. Wzorem był cesarz niemiecki, który przytłaczał swoim majestatem i dominował w Europie Środkowej¹².

Nie znamy dnia, miejsca i okoliczności chrztu. Najczęściej przyjmowana data – Wielkanoc (15 kwietnia 966) – jest hipotezą opartą na fakcie, iż zwyczajowo w tym terminie dokonywano tego rodzaju aktów. Najbardziej prawdopodobne wydaje się, iż pierwszy biskup misyjny Jordan, który zapewne przybył do Polski w otoczeniu Dobrawy, ochrzcił księcia i jego dwór.

Dyskusyjne jest miejsce chrztu pierwszego historycznego władcy Polski. Wprawdzie xv-wieczny *Rocznik Sędziwoja* wskazywał, iż akt ten dokonał się w Pradze, ale informację tę należy potraktować jako indywidualną interpretację Sędziwoja z Czechła¹³. Jerzy Dowiat sugerował, iż miejscem chrztu była niemiecka Ratyzbona, rezydencja biskupa Michała, któremu podlegały wówczas Czechy. Swoją hipotezę uczony łączył z koncepcją dotyczącą chrzestnego imienia Mieszka¹⁴.

Szeroki zakres badań archeologicznych ujawnił duże zespoły osadnicze i sakralne w głównych rezydencjach książęcych: w Poznaniu, Gnieźnie i na Ostrowie Lednickim. Poznań odegrał szczególnie istotną rolę w budowie podstaw terytorialnych państwa. W grodzie tym na początku drugiej połowy x wieku wybudowano okazałe palatium, pełniące funkcje reprezentacyjno-administracyjne oraz mieszkalne dla władcy i jego rodziny. Do rezydencji przylegała kaplica, wzniesiona na planie krzyża łacińskiego, podobna do świątyń z kręgu

G. Labuda, *Księżna Dobrawa i książę Mieszko jako rodzice chrzestni Polski piastowskiej*, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 12–14.

12 Zob. D. A Sikorski, *Kościół w Polsce*, dz. cyt., s. 103–105.

13 Zob. *Rocznik Sędziwoja*, red. A. Bielowski, Lwów 1872, s. 872 (*Monumenta Poloniae Historica*, 2); zob. także: W. Drelicharz, *Treści ideowe „Rocznika Sędziwoja”*, „Kwartalnik Historyczny” 99 (1992) nr 2, s. 44–63.

14 Zob. J. Dowiat, *Chrzest Polski*, Warszawa 1961.

karolińsko-ottońskiego. Jej niewielkie rozmiary wskazują na przeznaczenie dla wąskiego kręgu osób z dworu książęcego. Odkryto też ślady wyposażenia liturgicznego, które sugerują, iż pałacowa kaplica dysponowała niezbędnymi paramentami, pochodzącymi z kościelnych ośrodków cesarstwa¹⁵. Budowle te mogły powstać w związku z przybyciem Dobrawy do Mieszka. Na Ostrowie Tumskim, w miejscu, gdzie wzniesiono później katedrę, zbudowano kwadratowy budynek, w którym znajdował się basen chrzcielny. Według Zofii Kurnatowskiej było to baptysterium, w którym został ochrzczony Mieszko I i jego otoczenie, a później biskup Jordan chrzczył poddanych księcia¹⁶. Z tych względów ulokowano tam siedzibę powstałego w 968 roku biskupstwa oraz wzniesiono okazałą katedrę w czasach, następcy Jordana, biskupa Ungera.

Gniezno, powstałe około 940 roku, było ważnym ośrodkiem grodowym, ale koncepcje zakładające istnienie tam ośrodka kultu pogańskiego na Wzgórzu Lecha i zastąpienia go chrześcijańskim obiektem sakralnym okazały się wątpliwe¹⁷. Gniezno zatem należy wykluczyć jako domniemane miejsce chrztu Mieszka. Dopiero u schyłku X wieku gród ten wybrano na miejsce pochowku św. Wojciecha, a potem Pięciu Braci Męczenników. Tam też w roku 1000 ulokowano siedzibę metropolii.

Wiele kontrowersji wzbudzają pozostałości na Ostrowie Lednickim, gdzie znajdował się, będący w ruinie, kompleks rezydencjonalny w postaci palatium z kaplicą, w której odkryto dwa baseny chrzcielne, a w północnej części grodu ujawniono ślady jednonawowego kościoła z prostokątnym prezbiterium. Dwa wapienne baseny zinterpretowano jako baptysterium, w którym mógł się dokonać chrzest księcia i jego najbliższego otoczenia. Ustalono, że palatium wraz z baptysterium wzniesiono w latach 60. X wieku, przy czym budynek rezydencjonalny nie stanowił siedziby księcia, ale siedzibę biskupa Jordana. Interpretacje te wywołały burzliwą dyskusję naukową¹⁸. Wydaje się,

15 Zob. H. Kóčka-Krenz, *Pozycja Poznania w X wieku w źródłach archeologicznych*, w: *Tu wszystko się zaczęło. Rola Poznania w państwie pierwszych Piastów*, Poznań 2010, s. 38–50.

16 Zob. Z. Kurnatowska, *Poznańskie baptysterium*, „*Slavia Antiqua*” 39 (1998), s. 51–69.

17 Zob. D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce*, dz. cyt., s. 8–83.

18 Zob. *U progu chrześcijaństwa w Polsce. Ostrów Lednicki*, red. K. Żurowska, t. 1–2, Kraków 1993–1994; P. Urbańczyk, *Ostrów Lednicki – rozwiązanie zagadki?*, „*Kwartalnik Historyczny*” 102 (1995), s. 97–108.

że od samego początku palatium było rezydencją książęcą, ale część badaczy uważa, że kompleks lednicki wzniesiono w czasach panowania Bolesława Chrobrego. Drugi kościół, z bogatym wyposażeniem liturgicznym, wzniesiony u początków akcji chrystianizacyjnej, w niedługim czasie po przybyciu Dąbrówki, mógł być przeznaczony dla mieszkańców grodu¹⁹. Historycy i archeolodzy nie rozstrzygnęli definitywnie kwestii miejsca przyjęcia chrztu, choć najwięcej argumentów przemawia za Poznaniem.

Niewiele można powiedzieć o pierwszych latach działalności misjonarzy na ziemiach polskich. W *Roczniku kapituły poznańskiej* pod rokiem 968 zapisano, iż Jordan został ustanowiony pierwszym biskupem w Polsce²⁰. Datę tę próbowano powiązać ze znanymi ówczesnymi wydarzeniami, przybliżając w ten sposób okoliczności erygowania pierwszego biskupstwa w państwie Mieszka. W 967 roku, w wyniku działań wojennych na Połabiu, Mieszko z pomocą wojsk czeskich pokonał Wolinian i Wioletów, a wspomagający ich saski możny Wichman, umierając, oddał swój miecz jednemu z dowódców Mieszka w celu przekazania go cesarzowi. Poselstwo zawiozło cesarzowi miecz Wichmana do Rzymu, gdzie na Boże Narodzenie 967 roku odbyła się koronacja na cesarza Ottona I, syna Ottona II. Mieszko jako *amicus imperatoris* wykorzystał sytuację i uzyskał aprobatę cesarza oraz papieża Jana XIII dla idei założenia własnego biskupstwa. Być może wówczas Jordano wi – jako uczestnikowi poselstwa z Polski – papież udzielił sakry biskupiej. Tomasz Jasiński ten przebieg wydarzeń wiąże jednocześnie z przyznaniem podległości biskupstwa polskiego Stolicy Apostolskiej²¹.

19 Zob. J. Górecki, *Gród na Ostrowie Lednickim na tle wybranych ośrodków grodowych pierwszej monarchii piastowskiej*, Lednogóra 2001, s. 114–121; T. Rodzińska-Chorąży, *Zespoły rezydencjonalne i kościoły centralne na ziemiach polskich do połowy XII wieku*, Kraków 2009, s. 105–112; R. Michałowski, *Pałace monarsze na tle geografii sakralnej pierwszej monarchii piastowskiej*, w: *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, Warszawa 2010, s. 454–460; D. A. Sikorski, *Wczesnopiastowska architektura sakralna*, Poznań 2012, s. 119–130.

20 Zob. *Rocznik kapituły poznańskiej*, red. B. Kürbis przy udziale R. Walczaka i G. Labudy, w: *Roczniki wielkopolskie*, red. B. Kürbis, Warszawa 1962, s. 23 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 6).

21 Zob. T. Jasiński, *Spór o biskupstwo poznańskie*, w: *Ostrów Tumski – kolebka Poznania*, red. L. Wilczyński, Poznań 2004, s. 39–56.

Status prawny pierwszych biskupów Jordana, a następnie Ungera, nie jest jasny. Analizowano wiele różnych koncepcji, zakładających, iż byli biskupami misyjnymi, diecezjalnymi, wyłączonymi spod władzy jakiegokolwiek metropolity, bezpośrednio zależnymi od Stolicy Apostolskiej, sufraganami Moguncji bądź sufraganami Magdeburga²². To ostatnie przypuszczenie oparte zostało na przekazie Thietmara, który wiedząc, iż następca Jordana – Unger – po 1004 roku uznał zwierzchnictwo Magdeburga, błędnie wywnioskował, iż również Jordan był sufraganem arcybiskupa magdeburckiego Adalberta z Trewiru²³. Wydaje się, iż najbardziej przekonująca jest hipoteza wskazująca, na status biskupstwa egzymowanego, nie podlegającego władzy jakiegokolwiek metropolity i na mocy papieskiego przywileju podlegającego bezpośrednio Stolicy Apostolskiej²⁴. Siedzibą pierwszego biskupa, w świetle wyników badań archeologicznych oraz źródeł pisanych, był zapewne Poznań²⁵.

Z przekazu Thietmara wynika, iż Jordan, po udzieleniu chrztu Mieszkowi, ciężko pracował, ewangelizując słowem i czynem²⁶. Obok nauczania poddanych Mieszka pierwszy biskup musiał zadbać o godne sprawowanie *officium divinum*, przynajmniej w dworskim otoczeniu władcy oraz w głównych punktach państwa. Wiązało się to z początkami budownictwa sakralnego, którego pierwsze obiekty powstały w najważniejszych ośrodkach grodowych młodego państwa piastowskiego z inicjatywy i przy pełnym wsparciu księcia. Przebiegu misji Jordana i towarzyszących mu duchownych nie jesteśmy w stanie odtworzyć. Szersze opisy tego typu wydarzeń znamy z terenu Połabia²⁷, zaś najstarsze żywoty świętego Wojciecha przynoszą wiarygodny opis przebiegu krótkotrwałej misji wśród Prusów²⁸. Kluczowym elementem prowadzenia akcji misyjnej były zalecenia Stolicy Apostolskiej, których

22 Przegląd stanowisk prezentuje i analizuje krytycznie: D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce*, dz. cyt., s. 149–181.

23 Zob. *Kronika Thietmara*, dz. cyt., ks. 2, 22, s. v 28.

24 Zob. D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce*, dz. cyt., s. 159–166.

25 Zob. D. A. Sikorski, *Kościół w Polsce*, dz. cyt., s. 194–208.

26 Zob. *Kronika Thietmara*, ks. 4, 56, s.83.

27 Zob. H. Łowmiański, *Religia Słowian i jej upadek (w. VI–XII)*, Warszawa 1986, s. 166–202.

28 Zob. S. Adalberti, *Pragensis episcopi et martyris, vita prior*, red. J. Karwasińska, Warszawa 1962, rozdz. 28–32 (*Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 4/1*); S. Adalberti

początków można upatrywać w czasach św. Grzegorza Wielkiego²⁹. Trudniej jednak ocenić ich praktyczne stosowanie. Kościół zachodni na terenach środkowoeuropejskich stosował metody misyjne dopuszczające pozostawienie pewnych elementów rodzimej kultury, co powodowało, iż przyjmowanie nowej religii bywało powierzchowne³⁰.

Chryścianizacja niewątpliwie była procesem długotrwałym, rozłożonym w czasie, bowiem przekaz wiary był kierowany stopniowo do różnych grup ludności. Przy poparciu i autorytecie władcy należało najpierw zlikwidować stare kultury, a następnie nauczać o prawdach wiary chrześcijańskiej, przede wszystkim o Bogu Stwórcy, Jezusie Chrystusie, Duchu Świętym, zbawieniu, nieśmiertelności duszy, życiu pośmiertnym, Królestwie Bożym. Ludność przygotowując się do chrztu wyrzekała się dawnych wierzeń (*abrenuntiatio diaboli*), a następnie wypowiadała wyznanie wiary chrześcijańskiej (*confessio fidei*), po czym udzielano sakramentu³¹. Dalsza troska o przestrzeganie zasad wiary chrześcijańskiej związana była z obecnością duchownych i funkcjonowaniem obiektów sakralnych. O recepcji nowej religii przesądziła eschatologia oraz siła zakazu czynienia zła moralnego pod sankcją kary wiecznej. Tworzące się nowe więzi wspólnotowe wokół powstających stopniowo struktur Kościoła i jego świętych patronów stanowiły o możliwościach postępu kultury chrześcijańskiej wśród ogółu ludności.

Chrzest umożliwił Mieszkowi wejście do wspólnoty władców chrześcijańskich i ułatwił dalszą działalność polityczną. Uniwersalna nauka chrześcijańska wpływała na procesy unifikacji młodego państwa i wyносиła osobę panującego ponad ogół ludności, uzasadniając, iż jego władza pochodzi

Pragensis episcopi et martyris vita altera auctore Brunone Querfurtensi, red. J. Karwasińska, Warszawa 1969, rozdz. 24–26 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 4/2).

29 Zob. B. Kumor, *Praktyka misyjna Kościoła w X wieku*, „Nasza Przeszołość” 69 (1988), s. 23–37.

30 Zob. M. Salamon, *Jak pozyskać nowych wyznawców chrześcijaństwa? Początki wschodniej i zachodniej misji we wczesnośredniowiecznej „młodszej Europie”*, w: *Chryścianizacja Europy. Kościół na przełomie I i II tysiąclecia*, red. J. Dobosz, J. Strzelczyk, Poznań 2014, s. 245–265.

31 Zob. S. Rosik, *Conversio gentis Pomeranorum. Studium świadectwa o wydarzeniu (XII wiek)*, Wrocław 2010, s. 561–615.

od Boga. Jednocześnie władca był odpowiedzialny za zbawienie swoich poddanych, za należyte sprawowanie kultu Bożego oraz za zapewnienie odpowiedniego poziomu duchowieństwa.

ABSTRACT

Baptism of Mieszko I – the conditions and significance

In the ninth and the tenth centuries, Polish lands were on the fringe of Latin and Greek civilization. Around the middle of the 10th century, the geopolitical situation of the Polish lands began to change. The native Piast dynasty, whose original and historically confirmed representative was Mieszko I, strengthened and became less isolated. From the middle of the 10th century, the lands became an object of interest to the Germans, Czechs and Veleti tribes (the Polabian tribes between the middle Elbe and the lower Oder). The Veleti's threat prompted the Piast prince to establish contacts with the Czechs, which in turn created an opportunity to establish good relations with the German Empire. In 965, Mieszko I allied with Czech Prince Boleslav I the Cruel and confirmed it by the marriage with his daughter, Dobrawa. The following year, on Easter day, Prince Mieszko was baptized, most likely in Poznań. The adoption of the new faith strengthened Mieszko's position in the then political system in which the German Empire and the Czech Principality played the leading roles. His position as a ruler became part of Christian ideology and the source of his power legitimized by God. That model was adopted from the German Emperor whose position prevailed in Central Europe.

BIBLIOGRAFIA

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, opr. M. Plezia, Wrocław–Warszawa–Kraków 1989.

Kronika Thietmara, przeł. M. Z. Jedlicki, posł. K. Ożóg, Kraków 2002.

Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przeł. i opr. B. Kürbis, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992.

Rocznik kapituły krakowskiej, red. Z. Kozłowska-Budkowa w: *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarze*, red. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 5).

- Rocznik kapituły poznańskiej*, red. B. Kürbis przy udziale R. Walczaka i G. Labudy, w: *Roczniki wielkopolskie*, red. B. Kürbis, Warszawa 1962 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 6).
- S. *Adalberti, Pragensis episcopi et martyris, vita prior*, red. J. Karwasińska, Warszawa 1962 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 4/1).
- S. *Adalberti Pragensis episcopi et martyris vita altera auctore Brunone Querfurtensi*, red. J. Karwasińska, Warszawa 1969 (Monumenta Poloniae Historica. Series nova, 4/2).
- Sędziwoja Rocznik*, red. A. Bielowski, Lwów 1872 (Monumenta Poloniae Historica, 2).
- Widukindi monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxonicarum libri tres*, ed. P. Hirsch, Hannoverae 1935 (Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum, 60).
- Abraham W., *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Wodzisław Śląski 2009.
- Banaszkiewicz J., *Tradycje dynastyczno-plemienne Słowiańszczyzny północnej*, w: *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków 2000, s. 261–277.
- Dowiat J., *Chrzest Polski*, Warszawa 1961.
- Drelicharz W., *Treści ideowe „Rocznika Sędziwoja”*, „Kwartalnik Historyczny” 99 (1992) nr 2, s. 44–63.
- Górecki J., *Gród na Ostrowie Lednickim na tle wybranych ośrodków grodowych pierwszej monarchii piastowskiej*, Lednogóra 2001.
- Jasiński T., *Spór o biskupstwo poznańskie*, w: *Ostrów Tumski – kolebka Poznania*, red. L. Wilczyński, Poznań 2004, s. 39–56.
- Kętrzyński S., *Polska X–XI wieku*, Warszawa 1961.
- Kóčka-Krenz H., *Pozycja Poznania w X wieku w źródłach archeologicznych*, w: *Tu wszystko się zaczęło. Rola Poznania w państwie pierwszych Piastów*, Poznań 2010, s. 38–50.
- Kumor B., *Praktyka misyjna Kościoła w X wieku*, „Nasza Przeszłość” 69 (1988), s. 23–37.
- Kurnatowska Z., *Poznańskie baptysterium*, „Slavia Antiqua” 39 (1998), s. 51–69.
- Labuda G., *Jakimi drogami przyszło do Polski chrześcijaństwo*, „Nasza Przeszłość” 69 (1988), s. 68–78.
- Labuda G., *Księżna Dobrawa i książę Mieszko jako rodzice chrzestni Polski piastowskiej*, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne*, red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 3–18.

- Labuda G., *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 1–2, Poznań 1987–1988.
- Łowmiański H., *Początki Polski*, t. 5, Warszawa 1973.
- Łowmiański H., *Religia Słowian i jej upadek (w. VI–XII)*, Warszawa 1986.
- Michałowski R., *Pałace monarsze na tle geografii sakralnej pierwszej monarchii piastowskiej. Uwagi wstępne w: Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. A. Bartoszewicz, G. Myśliwski, J. Pysiak, P. Żmudzki, Warszawa 2010, s. 454–467.
- Ożóg K., 966. *Chrzest Polski*, Kraków 2015.
- Rodzińska-Chorąży T., *Zespoły rezydencjonalne i kościoły centralne na ziemiach polskich do połowy XII wieku*, Kraków 2009.
- Rosik S., *Conversio gentis Pomeranorum. Studium świadectwa o wydarzeniu (XII wiek)*, Wrocław 2010, s. 561–615.
- Salamon M., *Jak pozyskać nowych wyznawców chrześcijaństwa? Początki wschodniej i zachodniej misji we wczesnośredniowiecznej „młodszej Europie”*, w: *Chryścianizacja Europy. Kościół na przełomie I i II tysiąclecia*, red. J. Dobosz, J. Strzelczyk, Poznań 2014, s. 245–265.
- Sikorski D. A., *Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego*, Poznań 2013.
- Sikorski D. A., *Wczesnopiastowska architektura sakralna*, Poznań 2012.
- Strzelczyk J., *Mieszko Pierwszy*, Poznań 1992.
- U progu chrześcijaństwa w Polsce. Ostrów Lednicki*, red. K. Żurowska, t. 1–2, Kraków 1993–1994.
- Urbańczyk P., *Ostrów Lednicki – rozwiązanie zagadki?*, „Kwartalnik Historyczny” 102 (1995), s. 97–108.
- Wojciechowski Z., *Mieszko I i powstanie państwa polskiego*, Toruń 1935.
- Wojciechowski Z., *Polska nad Wisłą i Odrą w X wieku: studium nad genezą państwa Piastów i jego cywilizacji*, Katowice 1939.
- Zakrzewski S., *Mieszko I jako budowniczy państwa polskiego*, Warszawa 1921.